

Opis źródła:

Kronikarz określany jako Kanonik Wyszehradzki był kontynuatorem Kosmasa z Pragi w jego dziele utrwalania dla potomnych dziejów Czech. Z pewnością był osobą doskonale wykształconą, ale nie był kanonikiem praskim, ani nie należał do praskiego kleru. Z tekstu kroniki wynika, że był duchownym wyszehradzkim. Przyjmuje się, że był kanonikiem wyszehradzkim. Swoje dzieło zaczął pisać w 1126 r. Jako świadomy kontynuator pracy Kosmasa nawiązał w ten sposób do ostatnich zapisów jego kroniki. W 1131 r. aż na jedenaście lat przerwał swoją kronikarską działalność. Przerwa prawdopodobnie była spowodowana pracą w kancelarii książęcej, na co wskazywałaby jego znajomość dyplomów. Wiadomo, że do jego ulubionych zajęć należały obserwacje astronomiczne. Do tej pory nie jest rozstrzygnięta kwestia przynależności narodowej kronikarza. Mógł być Czechem lub Niemcem. Niektórzy próbowali w nim widzieć nawet Polaka. W swym dziele Kanonik Wyszehradzki skupiał się na „ozłoceniu przedziwnych czynów księcia Sobiesława”. Opis wydarzeń skończył na roku 1142¹.

Miejsca wydania.

Continuatio Chronici Bohemici, olim conscripti a Cosma Pragensis ecclesiae decano, nunc e codice MSto Pragensi producta: dum sub sacratissimis et gloriosissimis auspiciis sacraeregiae maiestatis augustissimae et invictissimae Romanorum imperatricis Mariae Theresiae Hungariae et Bohemiae reginae archiductus Austriae etc. etc. Praeter Positiones annexas propugnandas una jus civile planum universe publico Eruditorum examini submitteret illustrissimus dominus Joachimus S.R.I. Krakovski comes de Kollowrath. Praeside praenobili, clarissimo ac consultissimo domino Joanne Baptista Piker, J.U.D Collegii Theresiani Juris Civilis Professore Regio. Viennae in Collegio Regio Theresiano S.J. Nobilium, anno 1752. Mense Sept. die... Viennae, Typis Joannis Thomae Trattner, Universytatis Typographi.

Chronicon Bohemorum [...] Accedunt eiusdem Cosmae continuatores, canonici Pragenses duo [...] tertius monachus Sazaviensis [...] Adiecta lectionum varietate, wyd. P. Dobrovský, w: *Scriptores rerum Bohemicarum*, t. 1, Praha 1783.

Canonici Wissegradensis continuatio a. 1126–1142, wyd. R. Köpke, w: *Monumenta Germaniae Historica. Scriptorum*, t. 9, Hannoverae 1851, s. 132–148

Minge J.P., *Patrologiae cursus completus*. Series Latina, t. 166, Paryż 1854.

Kanownik wyšehradský, w: *Fontes rerum Bohemicarum*, t. 2: *Cosmae Chronicon Boemorum cum continuatoribus*, wyd. J. Emler, tłum. V.V. Tomek, Pragae 1874, s. 201–237.

¹ *Kronikarze czescy. Kanonik wyszehradzki. Mnich sazawski*, wstęp i komentarz M. Wojciechowska, Wrocław 2006, s. 5–16.

Sbírka kronik a letopisů českých v překladech, tłum. V. Tomek, Praga 1884.

Hrdina K., *První pokračovatelé Kosmovi*, wstęp Z. Fiala, Praha 1950.

Bláhová M., Fiala Z., *Pokračovatelé Kosmovi*, Praha 1974.

Die Fortsetzungen des Cosmas von Prag, wyd. G. Grandaur, w: *Die Geschichtsschreiber der deutschen Vorzeit*, Lipsk 1882.

Kronikarze czescy. Kanonik wyszehradzki. Mnich sazawski, wstęp i komentarz M. Wojciechowska, 1978, s. 5–22, 35–111.

Kronikarze czescy. Kanonik wyszehradzki. Mnich sazawski, wstęp i komentarz M. Wojciechowska, Wrocław 2006, s. 5–21, 35–103

Miejsce przechowywania oryginału źródła.

Oryginalny tekst kroniki nie zachował się do naszych czasów. Źródło dochowało się w pięciu rękopisach, z czego najstarszy pochodzi z połowy XIV w. Tekst znajduje się na kartach rękopisu pod sygn. G5 w praskiej bibliotece Kapituły Katedralnej².

Tekst źródła.

Kronikarze czescy. Kanonik wyszehradzki. Mnich sazawski, wstęp i komentarz M. Wojciechowska, Wrocław 2006, s. 41, 61–63, 65–67, 72–74.

W roku od wcielenia Pańskiego 1127, 23 lutego znaleziona była w Gnieźnie głowa świętego męczennika i biskupa Wojciecha, na tym prawie miejscu, gdzie tenże męczennik był ukoronowany męczeństwem i pogrzebany. [...]

W tym samym roku książę Polaków z niezliczonym wojskiem wyruszył na Węgry chcąc — po wypędzeniu ślepego króla, który nazywał się Bela — intronizować wbrew woli Węgrów syna Kolomana. Matka bowiem wspomnianego młodzieńca, porzucona przez męża swego Kolomana, gdy była w ciąży, wróciła do ojca i tam urodziła syna. Tego więc książę Polaków pragnął przedstawić Węgom jako króla, lecz Opatrzność Boża zburzyła jego przedsięwzięcie. Albowiem ślepy król zabiegł mu drogę i Bolesław, przerażony, wyczekawszy ze swoimi nocą, uciekł. Ścigający go Węgrzy, z pomocą Bożą, wielu w tej ucieczce pozabijali. Tymczasem król Sobiesław, uzbrojony miłosierdziem Bożym i orędownictwem świętego Wacława, 18 października ze swoim wojskiem najechał Polskę i całą część tego kraju, zwaną Śląsk, ogniem zupełnie zniszczył. Przywiódł też z sobą stamtąd licznych jeńców z mnóstwem pieniędzy i

² *Kronikarze czescy. Kanonik wyszehradzki...*, s. 17.

również nie mało stad dzikich koni i tak, ze sprzyjającą łaską Bożą, powrócił do ojczyzny z okazałym uroczystym wjazdem i z tańcami.

W roku od wcielenia Pańskiego 1133, 22 lutego księżyc przebył zaćmienie, ale tylko jego czwarta część była zaczerniona, i tak, gdy zbliżał się wschód słońca, zaszedł. Po tym zaćmieniu nastąpiła wielka śmiertelność ludzi. Dnia 16 stycznia waleczny książę Sobiesław po raz drugi najechał Polskę i znamienitym zwycięstwem ją spustoszył, przywiódł stamtąd licznych jeńców, podpalił prawie 300 wsi, wreszcie, z dopuszczenia Bożego, z chwałą wrócił do domu. [...]

W roku od wcielenia Pańskiego 1134 nieszczęsna Polska będąca pod ochroną nieprzezornego księcia Bolesława, już częściej przez Czechów i Morawian nieprzyjacielsko pustoszona, znowu była najechana przez wspomniane obydwaj wojska, to jest Czechów i Morawian, i wrogą ręką spustoszona i doszczętnie ogniem i żelazem zrujnowana aż do rzeki zwanej Odra; lecz z Czechów nie było [tam] wielu oprócz [tylko] Hradczan, Chrudimian, Bolesławian, Czasławian i Kłodzczan. Sławny książę Sobiesław, zadziwiający tak mocą ducha, jak siłą ciała, i dlatego bardziej godny sławy, celem narady spotkał się z cesarzem Lotarem w grodzie zwanym Plysn. Tego taka była przyczyna: ślepy król panoński wysłał do cesarza biskupa Białogrodu imieniem Piotr z wielkimi darami i aby w przytomności cesarza i jego książąt dochodził krzywd wyrządzonych [królowi] przez księcia polskiego. Ponieważ jednak, jak zwykło się dziać w takich sprawach, poselstwo mniejszego do większego mało lub nie uzyska, jeżeli nie ma pośrednika — wspomniany biskup przybył do Czech do księcia Sobiesława, aby za jego pośrednictwem i wstawiennictwem poselstwo stało się skuteczne. Z tego więc powodu książę Sobiesław wyruszył do cesarza; skoro tam przybył, był przez cesarza przyjaźnie i z uszanowaniem przyjęty i otrzymał łaskawie spełnienie całej swojej prośby, to jest, aby [w sprawie] króla Węgrów i księcia Polaków wola cesarza szła za wolą księcia Sobiesława. Dary zaś Węgrów ofiarowane cesarzowi były takie: dwa białe konie przyzwoicie osiodłane, których siodła kryły w sobie 26 grzywien złota, i bardzo wiele innych rzeczy. Wspomniany zaś Piotr biskup miasta Białogrodu, osiągnąwszy pożądaną [cel] poselstwa, ponadto obdarowany licznymi cennymi darami przez cesarza i przez jego małżonkę, radosny wrócił do ojczyzny. Tymczasem Czesi nie umiejący poddać się pokojowi, 26 lutego, a trafem przypadał poniedziałek po niedzieli mięsopustnej, wtargnęli do Polski. Polacy zaś przypuszczając, że przy zbliżającym się początku Wielkiego Postu żaden wróg już nie przyjdzie, wyszli z różnych grodów i obwarowań i przebywali w swoich wsiach. Kiedy więc jakby bezpieczni od najazdu wrogów chcieli używać szczęśliwych czasów pokoju, nagle i bez przygotowania wrogowie napadli i jak owce z owczarni, kiedy ich nikt nie strzeże, porywali. I

choć Czesi nazli nieprzyjacielską ziemię bez księcia Sobiesława, [to] jednak przywieźli stamtąd tak wielką zdobycz, że przewyższała łupy, jakie zdobyli w Polsce wszyscy książęta Czech. O godna pożałowania kraino poddana błazeńskiemu księciu! [...] Zatem kiedy książę Sobiesław i Bolesław pozostawali w niezgodzie, która powstawała między nimi wskutek knowań nieprzyjaciela rodu ludzkiego, gdy nikt z im równych nie mógł odpowiednim pośrednictwem przywrócić pokoju między nimi – cesarz Lotar, bez wątpienia powodowany Boskim natchnieniem, wezwał obydwu, aby w ustanowionym czasie przybyli na jego dwór. Kiedy więc chcąc wykonać rozkaz cesarski każdy ze swoim orszakem szybkim marszem odbywał drogę, cesarz przez wielu posłów zachęcał Sobiesława, swego kumotra i najwierniejszego przyjaciela królestwa, aby przybył wcześniej niż Bolesław. To zapewne, jak dowiedzieliśmy się, czynił głównie z tej przyczyny, że chciał [Sobiesławowi] pozostawić rozstrzygnięcie, jakim czy jakiego rodzaju ceremoniałem miałby przyjąć księcia Bolesława. Przeto gdy miał przybyć książę Bolesław i odbywała się w tej sprawie narada cesarza z jego książętami – książę Sobiesław wstając powiedział, co wszyscy obecni słyszeli, że księciu Bolesławowi nie należy się od Boga żaden inny ceremoniał jak [ten], gdy został liktorem cesarza. Skoro to powiedział, wszyscy książęta niemieccy jednomyślnie odpowiedzieli, że nikt nie jest tak wierny i przyjazny cesarzowi jak książę Sobiesław i chociaż poprzednio był uważany za niewiernego i nieprzyjaznego dla cesarza, w tej obecnej sprawie okazał się bez wątpienia jego najprzyjaźniejszym i najwierniejszym stronnikiem. Przybył więc Bolesław i gdy się zasiadło w radzie, książę Sobiesław siedział po prawicy cesarza i z drugiej strony inni książęta, zaś Bolesławowi postawiono stołek naprzeciw [cesarza] jakby liktorowi. Wreszcie, po omówieniu tam licznych spraw, z wielu przyczyn nie zawarłszy pokoju, lecz zawarłszy zawieszenie broni, każdy wrócił do domu. [...]

Słowniczek pojęć:

Wojciech, święty Kościoła katolickiego –

<https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Wojciech;3997391.html>

Bela II Ślepy, król Węgier – <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Bela-II-Slepy;3875683.html>

Syn Kolomana – Borys; był synem Kolomana i jego drugiej żony Eufemii, córki

Włodzimierza Monomacha. Borys urodził się na Rusi po tym, jak Koloman rozwiódł się

i wypędził jego matkę za rzekomą zdradę. Za: *Kronikarze czescy. Kanonik wyszehradzki...*, s. 61, przyp. 31.

Bolesław III Krzywousty, książę polski – <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Boleslaw-III-Krzywousty;3879191.html>

Sobiesław I, książę czeski – <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Sobieslaw-I;3976989.html>

Wacław, święty Kościoła katolickiego –

<https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Waclaw;3993290.html>

Lotar III, król Niemiec, cesarz rzymski – [https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Lotar-III-z-](https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Lotar-III-z-Supplinburga;3933853.html)

[Supplinburga;3933853.html](https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Lotar-III-z-Supplinburga;3933853.html)

Białogród Stołeczny lub Białogród Królewski –

<https://pl.wikipedia.org/wiki/Sz%C3%A9kesfeh%C3%A9rv%C3%A1r>

Kumoter – <https://sjp.pwn.pl/slowniki/kumotra.html>

Liktor – <https://sjp.pwn.pl/sjp/liktor;2566047>

Pytania do źródła.

Pytania dla uczniów szkoły podstawowej i uczniów szkoły średniej (poziom podstawowy):

1. Dlaczego autor źródła nawiązał do postaci św. Wojciecha?
2. Jaka była przyczyna wyprawy Bolesława Krzywoustego na Węgry?
3. Jaki charakter miały wyprawy księcia Sobiesława na Polskę?
4. Jaki był stosunek kronikarza do Polaków i do czeskich wypraw na Polskę?
5. Jaka była rola księcia Sobiesława w poselstwie do cesarza Lotara?

Pytania dla uczniów szkoły średniej (poziom rozszerzony): pytania dla poziomu podstawowego, a ponadto:

1. Podaj przykłady innych interwencji polskich na Węgrzech, związanych z obsadą tamtejszego tronu.
2. Czy opis zjazdu w Merseburgu (w ostatnim akapicie) uznać należy za tendencyjny? Uzasadnij odpowiedź.

Literatura pomocnicza.

Jurek T., *Druga monarchia piastowska*, w: T. Jurek, E. Kizik, *Historia Polski do 1572*, Warszawa 2013, s. 99–105.

Maleczyński K., *Bolesław III Krzywousty*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1975.

Nowak A., *Dzieje Polski*. T. 1: *do 1202. Skąd nasz ród?*, Kraków 2014, s. 239–268.

Pietras Z.S., *Bolesław Krzywousty*, Cieszyn 1978.

Sroka S.A., *Historia Węgier do 1526 roku w zarysie*, Bydgoszcz 2000, s. 29–31.

Najważniejsze cezury”

W 1127 r. obalona zostaje władza cesarza Chin Qinzonga, ostatniego przedstawiciela północnej dynastii Song. Roger II łączy posiadłości normańskie na Sycylii i w Italii w jedno państwo. W 1135 r. we Flandrii (Francja) wybucha powstanie chłopskie, a w Mediolanie tamtejsi mieszkańcy buntują się przeciw władzy arcybiskupa. Władca pomorski Racibor I rozbił flotę duńską płynącą ku wyspie Rugii i spustoszył stolicę Danii Roskilde.

Imię i nazwisko osoby opracowującej rekord: Karolina Maciaszek.